

8
C V R I A E
ROMANAE SENTENTIA
DE
PACE AVGVSTANA

QVAM
P R A E S I D E
FRIDERICO IMMANVELE
S C H W A R Z I O

A. M. FACVLT. PHILOSOPH. ASSESSORE ORDINARIO
ET ACADEMIAE BIBLIOTHECARIO

AD DIEM OCTOBRIS
ANNO PACIS AVGVSTANAE SAECVLARI ALTERO

M D C C L V

IN AVDITORIO MAIORI

DISPV T A N D O P E R V E S T I G A B I T

A V C T O R

M. IOANNES FRIDERICVS HENNE

SONNEWALDA LV SATVS

V V I T T E B E R G A E
PRELO EPHRAIM GOTTLOB EICHSFELDI
ACADEMIAE A TYPIS

*Bibliotheca
Hungarica
ofici
Auctoris*

CVRVAE
ROMANAE SENTENTIA
DE
PACE AVGVSTANA

FRIDERICO IMMANVELLE
SCHWARZIO
A. M. FACVLT. PHILOSOPH. ASSessor. ORDINARIO
ET ACADEMIAE BIBLIOTHECARIO
AD DIEM OCTOBRI
ANNO PACIS AVGVSTANAE SACCVLARI ALTERO
M. DC. LV
IN AHDITORIO MAIORI
DISCVTANDO TENESSITVABIT
A. V. C. T. O. R.
M. IOANNES FRIDERICVS HENNE
SONNENWALDA. LVSATVS

WITTEBERGAE
VILLO BERNHAI GOTTLOB RICHVSIEDL
ACADEMIAE A. T. VIII
1754
1754
1754

AMPLISSIMI GRAVISSIMIQUE
VRBIS REGIAE DRESDENSIS

SENATUS

CONSULIBVS

SYNDICO

PRAETORIBVS

ET RELIQUIS

SENATORIBVS

PATRONIS

ATQUE

FACTORIBVS SVIS

SVMMA PIETATE COLENDIS

LIBELLVM HVNC ACADEMICVM

EA QVA PAR EST ANIMI REVERENTIA

D.

D.

D.

AUCTOR.

VIRI
EXCELLENTISSIMI
IVRIS CONSVLTISSIMI PRAENOBILISSIMI
AMPLISSIMI QVE
PATRONI ATQVE FAVTORES
SVMMA PIETATE COLENDI

*Patiamini, VIRI AMPLISSIMI,
ut VOBIS studiorum meorum pri-
mitias, libellum hunc Academicum consecrem. Ni-
mis audacter agere mihi uidear, Viris, qui nego-
tia*

tia gerunt grauissima, molestiam adferre, nisi duae
adessent causae, quibus ueniam audaciae me impe-
traturum, habeam persuasissimum. Primo, Curiae Ro-
manae sententiam de pace Augustana proposui in hoc
libello, quem VOBIS ut tribuam, mei iuris esse
existimaui, cum VOS, PATRES AMPLIS-
SIMI, Romani Pontificis praeiudicatas abhorreatis
opiniones, et sanctissimam religionem nostram summo
colatis studio. Deinde, maxima in me contulistis
beneficia, meque, cum Vitembergam studiorum cau-
sa peterem, stipendio ita dicto Krögeriano ornastis.
Quorum beneficiorum memoria animo meo infixata erit
sempiterna, nullaue delebitur temporum obliuione.
VOBIS, PATRES AMPLISSIMI, pro tan-
ta in me benignitate hoc libello Academico gratias
ago, quas possum, maximas, simulque a VOBIS ea,
qua par est, obseruantia peto atque contendo, ut eo-
dem fauore, pro amore VESTRO, me prosequi et or-

IOANNES FRIBERGVVS HENNE
nare

*nare pergatis. VOS, PATRES CONSCRI-
PTOS VESTRASque Gentes splendidissimas Im-
mortale Numen ad seros usque annos conseruet,
et omnia a VOBIS mala auertat clementissime.
Quod a Deo Optimo Maximo singulos in dies pre-
cibus contendit ardentissimis*

TANTORVM NOMINVM

clieus humillimus

IOANNES FRIDERICVS HENNE

§. I.

Annus agitur uniuerso coetui Christiano, qua Pontifex triumphatorum est partium, sacro ritu festus, *umpbum a-*
 et ob pacem diuinitus redditam laetissim^{git ante ui-}
 mus. Igitur nostrum esse iudicauimus, *ctoriam.*

quanta in beneficium diuinum, ea re in uniuersam Germaniam collocatum, religione ducamur, publico exponere documento. Cui itaque uideri poterat incommodum, si in publica laetitia, quam e sensu suauissimae pacis et tranquillitatis publicae percepimus, argumentum pertractaremus, quod mentem uirorum, qui, per eos si fieri potuisset, ut irritam redderent pacem, praetermississent nihil, et a nobis et a pace alienissimam, paullo accuratius inuestigatam proponeret. Nemo autem grauius Pontificibus Romanis resistit paci Augustanae, quod scriptores rerum Pontificiarum tantum non omnes testantur, et ex his ea potissimum petemus historiarum documenta, quae uoluntatem Pontificum Romanorum iniquissimam in Augustanam pacem prodiderunt. Spiritus enim sibi sumebat ea aetate quam plurimos Pontifex Romanus ob triumphum

phum de Anglia, fedi Romanae iterum subiecta, quem tamen ante uictoriam nobis egisse uidetur, cuius rei uberiorem expositionem et confirmationem dabimus. Accidit anno c^lo l^o l^o l^o l^o ut EDUARDO VI Angliarum Regi succederet MARIA HENRICI VIII et CATHARINAE Arragoniae CAROLI V materterae filia. Quanto studio, quantaque cura Angliae Regina in primordio statim imperii sui ad religionem Romanam (a) in qua educata erat, propagandam et tuendam annisa fuerit, uel ex eo elucet, quod (b) defuncto Regi EDUARDO VI ritum Missae publicum ex Romanae Ecclesiae consuetudine celebrari curaret, et (c) titulum capitis Ecclesiae Anglicanae, quo Reges

(a) PAVLI SARPII Historia Concilii Tridentini Lib. V. p. 656. Histoire D'Angleterre par Mr. RAPIN THOYRAS Tom. VI. Lib. XVI. p. 79. 80.

(b) GILBERTI BYRNET Historia Reformationis Ecclesiae Anglicanae Part. II. p. 158. colum. II. ubi haec uerba: Regina solenne officium iuxta Romanae Ecclesiae ceremonias ei celebrari curauit, in quo Missa, et mortuorum commemoratio non fuerunt omissa. THOYRAS l. c. Tom. VI. Lib. XVI. p. 88. Les funerailles d'Eduard se firent à Westminster le 12. d'Août. Les nouveaux Ministres vouloient qu'on seruyt pour cela du vieux Office, qui auoit été aboli, mais Crammer s'y opposa fortement, étant appuyé sur les Actes de Parlement, qui étoient encore en vigueur. Il célébra lui-même le service selon la nouvelle Liturgie, et donna la Communion à ceux qui voulurent la recevoir. Mais la Reine fit dans sa Chapelle un service solennel sur le même sujet, avec toutes les cérémonies de l'Eglise Romaine.

(c) SFORTIA PALLAVICINI vera Concilii Tridentini Historia Part. II. Lib. XIII. C. VII. p. 148. Haud cunctanter noua Regina propensionem animi patefecit, ad restituendam Religionem Catholicam, recusato titulo,

ges (d) HENRICVS VIII et (e) EDVARDVS VI summo iure usi erant, repudiaret, et matrimonium HENRICI VIII (f) cum CATHARINA Arragonia confirmaret, (g) alterum uero cum ANNA BOLENIA Romano Pontifici inuisum, rescinderet, et irritum illegitimumque esse iuberet, ut Pontifici, (h) quo inuito HENRICVS VIII, repudiata CATHARINA ARRAGONIA, in matrimonium duxerat ANNAM BOLENIAM, gratum faceret. Quae omnia, Ecclesiae Romanae fortissimum praesidium in Anglia confirmare, uidebantur. Ex quo itaque Pater Purpuratus RE-

A 3

GINAL-

IO, quo ECCLESIAE ANGLICANAE CAPVT nuncuparetur. GVILLIELMI CAMDENI rerum Anglicarum et Hibernicarum annales regnante Elisabetha, in apparatu p. XII. Nec ferebant (Ordines Regni, ut Regina titulum supremi capitis Ecclesiae Anglicanae deponeret, in quem ipsorum plerique Praesules, Proceres, et plebei HENRICO VIII, haeredibus, et successoribus iurauerant, et plurimi rem ex Ecclesiae bonis auxerant. Illa autem deponere ex animo gestiit, persuasa, uniuersum ius suum ad regnum non aliunde, quam ex potestate Pontificis Romani, qui pro ea sententiam tulerat, sumari; postquam pater eam illegitimam pronuntiarum curasset.

- (d) IOANNIS SLEIDANI Commentarii de statu religionis Lib. IX. anno 1534. p. m. 239. SARPVS l. c. Lib. I. p. 113. 114. BYRNET l. c. Part. I. p. 78. 82. et in collectione Annalium et Autographorum ad Part. I. p. 93. 105. THOYRAS l. c. Tom. V. Lib. XV. p. 330.
- (e) BYRNET l. c. in Collect. annal. et document. ad Part. II. Lib. I. Num. II. p. 57. num. V. p. 59. num. VI. p. 60. num. VII. p. 63.
- (f) BYRNET l. c. Part. II. p. 165. Thoyras l. c. Tom. VI. Lib. XVI. p. 96.
- (g) PALLAVICINI l. c. Part. II. Lib. XIII. Cap. VII. §. I. p. 148. SLEIDANVS l. c. Lib. IX. p. m. 238.
- (h) SARPVS l. c. Lib. I. p. 112.

GINALDVS POLVS, (i) qui tunc in monasterio MACVERANO supra lacum Benacum degebat, de successione MARIAE certior factus est, statim spem aluit, (k) Angliam in fide Pontificis spectandi, ideoque (l) VINCENTIVM PAPPALIAM, uirum nobilitatis insignibus clarum, Pedemontanum, Abbatem S. Solutoris, familiarem suum cum litteris ad Pontificem IVLIVM III mittit, quibus Pontificem ad Anglos in Ecclesiam Romanam reuocandos impellere studet. Sed ipse Pontifex, (m) antequam POLI acciperet litteras, ad POLVM epistolam dederat, et consensu sanctoris senatus ad illum alteras litteras eodem (n) scripserat die, quo POLVS, infcius sententiae Pontificis, litteras miserat. Et fato accidit, ut nuntius Pontificis, nuntium POLI prope Bononiam (o) interciperet, quo in ipso itinere salutato, cognitaque suscepti itineris causa, nuntius Pontificis rediit. In (p) litteris ad Polum datis, IVLIVS Pontifex
 ex

(i) PALLAVICINI l. c. Part. II. Lib. XIII. Cap. VII. §. I. p. 148. GEORGII IOSEPHI ab EGGS Pontificium doctum p. 756. 57. in uita Pontificis IVLII III.

(k) PALLAVICINI l. c. Part. II. Lib. XIII. C. VII. §. I. p. 148. Ibi audita nouae reginae assumptione statim successa illi spes est, spectandaec suae Britanniae in fidem pristinam restituae, cuius rei semper desiderio flagrauerat.

(l) PALLAVICINI l. c. Part. II. Lib. XIII. Cap. VII. §. I. p. 148.

(m) PALLAVICINI l. c. p. 148.

(n) PALLAVICINI l. c. p. 148. Hac de re alteras litteras ad illum scripserat (Pontifex) eodem plane die, quo POLVS memoratam epistolam super eo negotio ad Pontificem dederat.

(o) PALLAVICINI l. c. p. 148. Quare, qui POLI litteras Romam ferebat, cum prope Bononiam illi occurrisset, quem Pontifex ad POLVM miserat, regressus est.

(p) PALLAVICINI l. c. p. 148.

ex eo quaerit, quid Anglis ad meliorem frugem reuocandis salutare esse existimaret, atque consentientibus Patribus Purpuratis decretum esse significat, ut POLVS (q) legati munus in Angliam susciperet. POLVS litteris perlectis iterum ad Pontificem (r) Abbatem S. Solutoris cum litteris mittit, quibus rescribit, se quidem lubentissime legati munus curaturum, sed quoniam ex Anglia proscriptus, et honoribus atque dignitatibus priuatus esset, uereri, prius redire in Angliam, quam a Regina, regnique Proceribus, recuperatis dignitatibus, reuocaretur, igitur e re esse Pontificis, Anglorum animos clam per priuatum hominem explorari, quare (s) HENRICVM PENINGVM, amicum, cum litteris ad Patrem Purpuratum DANDINVM, Pontificis (t) legatum apud Caesarem in Belgio, et ad ANTONIVM BONVISIVM, mercatorem in Anglia, et ad ipsam Reginam MARIAM mittendum curat. DANDINVS pensitata tanti negotii grauitate, (u) IOANNEM FRANCISCVM COMMENDONEM, Venetum, Pontificis cubicularium, clam mittit in Angliam (v) qui

(q) PALLAVICINI l. c. p. 148. SARPIVS l. c. Lib. V. p. 656. AB EGGS l. c. p. 756. 57.

(r) PALLAVICINI l. c. Part. II. Lib. XIII. C. 7. p. 148. 49. SARPIVS l. c. Lib. V. p. 656. AB EGGS l. c. p. 757.

(s) PALLAVICINI l. c. p. 149.

(t) AB EGGS l. c. p. 157.

(u) PALLAVICINI l. c. p. 149. SARPIVS l. c. p. 656. BURNET l. c. Part. II. p. 168.

(v) BURNET l. c. Part. II. p. 168. *Commendo* Neoportum se confert; Mercatoris ante aliquod tempus Londini demortui nepotem se mentitur, duos ibi diligit seruos, qui, quisnam ille esset, ignorabant, et sic Londinum proficiscitur. adde PALLAVICINVM l. c. p. 149. column. I.

qui et nomen et personam eminentis, (x) data occasione cum ipsa Regina MARIA (y) locutus est, eiusque litteras (z) ad IVLIVM III Romam transtulit, quibus obedientiam Pontifici praestandam significavit, simulque COMMENDONI mandavit, ut Polum legatum mitti in Angliam, Pontificem (a) rogaret. Inter haec Imperator CAROLVS V. omnem nauabat operam, ut per coniugium filii
sui

(x) BVRNET l. c. Part. II. p. 168. Cum quo consuetudinem familiaritatem inire deberet, in scius et anceps, forte fortuna in Reginae Administrum, LEE uocatum, incidit, quem olim extra Angliam, rerum potente Eduardo cognouerat. Saum consilium illi patefecit, et uiri illius opera in priuatum cum Maria colloquium admissus est. PALLAVICINI l. c. Part. II. Lib. XIII. Cap. VII. §. 3. p. 149. SARPIVS l. c. Lib. V. p. 656.

(y) BVRNET l. c. p. 168. Regina ingenue illi aperit, se subditos suos in Papae obsequium denuo adducere, et omnia in eundem statum, in quo erant ante HENRICI VIII. schisma, restituere animo constituisse, sed addit, eiusmodi consilium felicem successum habere non posse, nisi summa in praecauendo solertia adhiberetur, et si ante tempus euulgaretur, in tanta rerum perturbatione ac confusione auctoritatem suam procul dubio concussam iri, sanaque sua consilia labefactatum iri. PALLAVICINI l. c. Part. II. Lib. XIII. Cap. VII. §. 4. p. 149. THOYRAS l. c. Tom. VI. Lib. XVI. p. 98. SARPIVS l. c. Lib. V. p. 656.

(z) PALLAVICINI l. c. p. 149. In hisce rerum conditionibus accito ad se COMMENDONO epistolam suo scriptam ad Pontificem chirographo tradidit, in qua pollicebatur, se suumque regnum in fide et obedientia Romanorum Pontificum futura. BVRNET l. c. Part. II. p. 168. AB EGGS l. c. p. 757. SARPIVS l. c. p. 656.

(a) BVRNET l. c. p. 168. In mandatis etiam habuit, ut POLUM in Angliam, qua legatum mitti Papam rogarat. THOYRAS l. c. p. 98. Elle le pria même de demander de sa part au Pape, qu'il lui plût d'y envoyer le Cardinal Polum en qualité de Légat. PALLAVICINI l. c. p. 149.

fui (b) PHILIPPI cum MARIA Regina ineundum, Angliam cum Hispania coniungeret, quare quoque (c) POLVM, in Angliam ne rediret, impediēbat, uerens, ne POLI aduentus coniugium, quod uehementissime cupiebat, perturbaret. Praecipua causa, quam Imperator interferebat, cur POLI aduentum in Angliam retartandum esse iudicaret, haec erat, quod POLVS si ea, qua constituerat celeritate Italia excederet, legati Apostolici dignitatem, Pontificiis sacris in Anglia nondum restitutis ea, (d) qua decebat grauitate, haud sustinere posse uidebatur. Consilio itaque Imperatoris factum est, ut Pater Purpuratus DANDINVS Ponti-

B

ficus

(b) SARIVS l. c. Lib. V. p. 657. THOYRAS l. c. p. 99. AD EGGS l. c. p. 757. BURNET l. c. p. 168. column. II. Quamuis enim Regina IX. annos natu maior esset, quam Princeps erat, tamen adhuc actate ad pariendum idonea. Caesar animo suo uolebat, si Angliam cum Hispanico iungeret, citra ullam comparisonem longe formidabilis fore.

(c) BURNET l. c. p. 169. Ferunt Polum ab ea (MARIA) adamatum fuisse, et Caesarem, qui Cardinalis praesentiam, tanquam obstaculum, quo Principis PHILIPPI matrimonium impiretur, spectabat, eum in Germania et Flandria, quousque negotium illud conclusum, ratumque esset, remoratum fuisse. IACOBI AVGVSTI THVANI Historiarum sui temporis Libro XIII. p. 264. Column. II. Tres nuptiis eius (MARIAE) destinabantur, PHILIPPVS Hispaniarum Princeps, Caesaris filius, REGINALDVS POLVS Cardinalis, et CORTINAEVS regulus. Hos maiorum splendor et patriae caritas commendabat, quod sub utroque et libertatis, et regni immunitatem conseruandam spes esset, sed in POLO praecipue spectabatur proximitas, qua Reginam continebat, quippe ex filia GEORGII Ducis Clarentiae EDVARDI VI. fratris progenitus, ad haec morum grauitas, et uitae sanctimonia cum summa animi mansuetudine et prudentia coniuncta.

(d) SARIVS l. c. Lib. V. p. 657. PALLAVICINI l. c. Lib. XIII. Cap. VII, §. 5. p. 150. THOYRAS l. c. Lib. XVI. p. 99.

ficis apud Imperatorem legatus, (e) POLVM qui iam iam nouum iter in Angliam susceperat, finibus Italiae nondum egressum in eadem paullo diutius detineret. Nihilominus tamen POLVS iter prosequabatur in Angliam, donec iussu (f) Imperatoris Dilingae manere coactus est. Coniugio autem inter PHILIPPVM Hispaniae Regem, et MARIAM rite inito, POLVS in Angliam traiecit, et persuasit Angliae Proceribus, ut cum Romano Pontifice redirent in gratiam, (g) causam interferens, Pontificem Romanum Dei
in

(e) PALLAVICINI l. c. Lib. XIII. Cap. VIII. p. 151. DANDINVS a legatione sua reuocatus in Italiam reuertebatur, nactusque per uiam POLVM, eiusque nouam legationem minime gratam Caesari futuram praedixit. SARPIVS l. c. Lib. V. p. 657. Caesar — per Cardinalem DANDINVM Pontificis apud se legatum, primum egerat, ut POLVS ita subito ex Italia non discederet.

(f) PALLAVICINI l. c. p. 151. THVANVS l. c. Lib. XIII. p. 267. column. I.

(g) AB EGGS l. c. p. 757. BURNET l. c. p. 192. column. I. Londinum VIII. Calend. accessit, solemnibus pompis non fuit exceptus, quia Papae iurisdicatio publica auctoritate nondum restituta erat, et column. II. Quum Legatus consilia et facultates suas Philippo et Mariae communicasset, legationis suae causam coram utraque Parlamenti camera, quae ob id solum uocatae fuerant, aperuit: Sermone prolixo eos, ut sanctae sedis se rursus subderent, hortatus est, docuitque, se a Christiani Orbis Pastore uniuersali fuisse electum, ut in Ecclesiae ouile eos reduceret, qui a longo tempore errabant. Oratio illa Regiam ita permouit, ut infantis in utero motum sensisse crediderit. Statim quidam adulescentes, quos uana spes lactabat, dicere ausi sunt, quem ad modum St. Ioannes Baptista in Elizabethae sinu exultauerit, sanctae Virginis audita uoce, ita Regiam idem in se sentire, accedente Iesu Christi Vicario, qui per legatum suum loquebatur. Sic causam illam tanquam bonum omen

in Ecclesia personam sustinere uicariam, cum potestate concedendi hominibus, denegandique solatium, e spe melioris uitae capiendum. Quae cum PHILIPPO et MARIAE et denique Proceribus haud displicerent, unanimi omnium

B 2

con-

men interpretati sunt: Reginae Matronae eam imaginariae praegnationis opinione imbutam uidentes in illo errore obfirmarunt. Chimerici illius boni nuntia ad Concilium delata fuere, quod ea BONNERO sub eiusdem diei uesperam significauit, mandauitque, TE DEVM in urbis Ecclesiis cantari, collectasque priuatas in Reginae praegnationis felicem exitum offerri curaret. Publica gaudia Curiam et urbem tota illa, et sequenti die occuparunt. *Sed Regnam imaginatione sua seductam fuisse, elucet ex libro BURNETI Part. p. 206. column. I. cuius uerba addere induximus in animum.* Anglia tunc Mariae partum expectabat: Norwichiensis Episcopus, certa die Domino Suffragio significauit, eum sibi Londino nuntiatum esset, Regnam peperisse, in Cathedrali sua, et in Dioecesis suae aliis Ecclesiis TE DEVM cantari curauisse. Tanquam appendicem addebat, duos uiros illud nuntium confirmasse. Et re uera ita certe grauidam se esse credebat Regina, ut 4. Cal. Iunii Consilium Aerarii Praefecto mandauerit, ut parata esset pecunia ad emittendos sine mora cursores, qui tam momentosum negotium omnibus notum facerent. Ineunte Iunio Regnam puerperii dolores pati crediderunt; Et Londini sparsus fuit rumor, eam filium edidisse in lucem. Sacerdotes, qui spem suam tali euentu unice firmabant, gratiarum actionis canticum ubique cantarunt, et se gaudio prorsus tradiderunt. Inter alios quidam prae aliis officiosus, in hoc argumentum concionem habuit, et Auditoribus suis omnia noui Principis lineamenta descripsit. Intra breuissimum tempus euauit error ille, et multi contenderunt, Mariam nunquam grauidam fuisse. Sed MELVILEVS Eques, in memoriali libello suo asserit, a quibusdam illius Principissae matronis edoctus, eam identidem informis carnis frustra, et molas emississe. Maria cum pariendi spe priuata esset, taedio, et Melancholiae prorsus se tradidit etc. POLI oratio, quam ad utrumque Parlamentum habuit, reperitur in BURNETI Historia p. 163. plura PALLAVICINI Lib. XII. Cap. IX. §. 10. p. 154.

consensu decernitur, ut totius regni nomine legati ^(h) Romanam mitterentur, qui genibus prouoluti ueniam peccatorum peterent, et Pontifici summa in sacris iura deferrent. Ex quo Pontifex tanta uoluptate affectus est, ut die $\frac{1}{2}$ Decembris anno MDCLIV in urbe Roma et per totam Italiam ⁽ⁱ⁾ IUBILAEVM indiceret, utque omnes certissimum laetitiae

(h) THOYKAS l. c. Tom. VI. Lib. XVI. p. 121. Vers la fin de l'année, la Reine fit partir le Vicomte de Montaignu, l'Évêque d'Ely, et le Chavalier Edmond Karne, pour aller a Rome rendre l'obedience au Pape, de la part du Roi, de la Reine, et des trois Etats du Royaume. SARRIUS l. c. Lib. V. p. 669 qui nonnullos alios addit. AB EGGS l. c. p. 757. ONVPHRIUS PANVINIUS in continuatone Historiae B. PLATINAE de uitis Pontificum Romanorum, in uita Iulii III. p. 153 Legatos a MARIA missos Romam uenisse ante Iubilaeum celebratum, optime probari potest ex duobus antea citatis Scriptoribus SARRIO et ONVPHRIO, qui circa ea tempora uixerunt, quibus et THOYKAS scriptor omni sine dubio, fide dignissimus assentitur, licet PALLAVICINI l. c. Part. II. Lib. XIII. Cap. XII. §. 1. p. 160. CAMDENUS l. c. in apparatu p. XIII. BYRNET l. c. Part. II. p. 205. atque SLEIDANVS l. c. Lib. XXV. p. 830. affirmant, post Iubilaeum celebratum legatos Romam missos esse. Quorum si sententiam amplectamur, Pontificios summae stoliditatis arguamus necesse est, Iubilaeum quod celebrassent, antequam certo scinissent, Anglos Romanam tueri Religionem. His accedit, quod PALLAVICINI, CAMDENUS, BYRNET eo tempore, circa quod hoc gestum est, non uixerunt, et licet SLEIDANVS auctor sit aequalis, tamen non est domesticus, sed externus, cui hac in re, alia si quoque uerissime enarrarit, meo quidem iudicio, fides adhiberi non potest. Verba BYRNETI l. c. hic addam. Ibi ad eius (Pontificis) pedes prouoluti, sigillatim, prout ab iis PAVLVVS (vel potius IVLIVS III.) exegerat, Anglicae gentis crimina et schismatis sui gradus illi confessi sunt: et fatentes ingratam sibi fuisse beneficiorum sedis Romanae memoriam humillime culpam deprecabantur.

(i) PALLAVICINI l. c. Part. II. Lib. XII. Cap. IX. §. 10. p. 154. column.

laetitiae signum caperent, ipse Pontifex cultui publico, quo missa celebrari solet, interfuit, et sacra peregit, sibi persuadens, ea re Deo maximas persolui posse gratias, quod Anglos in Ecclesiae gremium reuocauerit. Sed uanum fuisse gaudium Pontificis ex ea re perceptum, uel inde colligimus, quod expectatione Pontificis citius simul cum religione Romana in Anglia paullo post euanerit. MA-

B 3

RIA

lum. II. Ob eam rem Romae (XIV. Decemb. c 10 10 LIIII. in actis *Consl. et fufus in epistola Montani postridie scripta ad Archibum Nunzium Venetiis*) solemnes Deo persolutae sunt grates per Pontificium in toto senatu sacrificium, per publicas supplicationes, per uniuersalia ieiunia, PER PLENISSIMUM IUBILAEVM. SARPVS l. c. Lib. V. p. 660. His Romam celeriter perlatis multae supplicationes decretae, non in urbe solum, sed per Italiam uniuersam, gratis Deo agendis, Pontifexque, approbatis omnibus, quae ab Legato acta essent, die XXIV Decembris diploma Iubilaeum euulgat, cum plena delictorum omnium remissione; aequum censens, indulgentiis patrisfamilias ac parentis exemplo, filio prodigo recuperato, non domesticum modo gaudium prodere, sed Christianos omnes ad communem laetitiam, et epulum inuitare, tum Regis, ac Reginae, populique actiones miro praeconio celebrat. CAMDENVS l. c. in apparatu p. XIII. BURNET. l. c. Part. II. p. 168. SLEIDANVS l. c. Lib. XXVI. p. 835. et 36. qui iterum errat, dum dicit, anno c 10 10 LV. Romae Iubilaeum hoc fuisse celebratum, omnibus aliis scriptoribus contradicentibus. ONUPHRIVS PANVINVS in continuatione B. PLATINAE in uita IULII III. p. 153. et AB EGGS l. c. p. 757. in uita Iulii III. qui plagium fecit, atque totum folium exscripsit ex ONUPHRIO uerbotenus. Doctissimus ille Vir fini Purpurae suae doctae addidit haec uerba: *Si quid dictum, sacrumue contra Cartholicae Ecclesiae, sacri Romani Imperii constitutiones, aut maiorum statuta: id dictum sacrumque ne esto. Deuisset hic addere, meo quidem iudicio. Si quid scriptum, descriptumque est ex Onuphrio Panuino, cum inter haec pigritiae me consecrare uoluerim, id scriptum descriptumque*

RIA quidem sceptrum tenente, ^(k) legibus EDVARDI subla-
tis, ^(l) Reformati coetus episcopi e supremo, quem Parla-
mentum uocant, senatu eiiciebantur, ^(m) et sacris exueban-
tur muneribus, ⁽ⁿ⁾ homines Reformatorum doctrinae ad-
dicti clamque palamque opprimebantur, uiri et de re pu-
blica, et de Protestantium coetu sacro meritissimi rapieban-
tur ad supplicium, quorum e numero ^(o) HOOPEROS, ^(p)
ROGEROS, ^(q) TAYLEROS, ^(r) FERRARIOS, ^(s)
BRADFORTIOS, ^(t) SANDERSIOS, ^(u) CRAME-
ROS,

que ne esto. Quam iniurius fuit Doctor AB EGGS in beatum nostrum
LUTHERVM, constat ex libello immortalis CYPRIANI, cui inscribitur ti-
tulus *Belehrung von Pabsttum* Cap. VII. §. VII. p. 892-96.

- (k) BURNET l. c. Part. II. p. 166.
 (l) BURNET. l. c. Part. II. p. 164.
 (m) BURNET l. c. Part. II. p. 180.
 (n) BURNET l. c. Part. II. p. 198.
 (o) BURNET l. c. Part. II. p. 198. et 199. THOYRAS l. c. Tom. VI. Lib. XVI.
 p. 121. Fuit sacerdos Londinensis.
 (p) BURNET l. c. et THOYRAS l. c. fuit Londinensis Cathedralis Canonicus.
 (q) BURNET l. c. Part. II. p. 199. column. II. THOYRAS l. c. Tom. VI.
 Lib. XVI. p. 121. Fuit Theologiae Doctor, et Sacerdos Londinensis
 et Hardleyae Curio.
 (r) BURNET l. c. Part. II. p. 203. S. Davidis erat Episcopus.
 (s) BURNET l. c. Part. II. p. 207. column. I. et THOYRAS l. c. Tom. VI.
 Lib. XVI. p. 125. Fuit S. Pauli Canonicus.
 (t) BURNET. l. c. Part. II. p. 199. column. II. fuit Concionator.
 (u) Fuit Archiepiscopus Cantuariensis et regni Angliae Primas, qui antea
 religionem Reformatam abiurauerat, sed deinde malorum factorum con-
 scientia exagitatus mutauit mentem, et religionem Reformatam ite-
 rum amplexus cum ceteris uiuis combustus est. Confer BURNET l. c.
 Part. II. p. 218 - 223. et in collectione documentorum ad Part. II.
 Num. XXVI. Breue ad Cramerum comburendum p. 176. ex quo
 elucet

ROS, (v) RIDLAEOS, et (x) LATIMEROS nominasse sufficiat, ut manifestum crudelitatis Pontificiorum in Protestantes signum atque documentum habeatur. Sed cum ELISABETHA regnum capefferet, Romanorum res (y) sensim sensimque collapsa, plane demum corruit, et Reformati, (z) eicctis Pontificiis, (a) libertatem pristinam recuperarunt, quam adhuc per Dei immortalis gratiam tuentur. Ex quo satis apparet, quam irritum fuerit fulmen, quo Pontifex (b) ELISABETHAM ob id ipsum percussit.

§. II.

Quo maiori superbia intumuerat Curiae Romanae Pontifex ob uictoriam de Anglia reportatam, eo magis resistit paci Augustanae. *Pontifex resistit paci Augustanae.* mittebat spiritus, animumque comprimebat, cum Germania, Augustana pace, iugum seruitutis Romanae acerbissimum deiceret atque repelleret. Quod ipsum ingentem in Pontificem excitauit iram, quam nec ipsi rerum Pontificiarum

elucet CRAMERVM iussa Pontificis combustum fuisse. THOYRAS l. c. Tom. VI. Lib. XVI. p. 128. 29. PALLAVICINI l. c. Tom. II. Lib. XIII. Cap. XIII. §. 1. p. 161.

(v) Fuit Episcopus Londinensis. BURNET l. c. Part. II. p. 109. THOYRAS l. c. Tom. VI. Lib. XVI. p. 125.

(x) BURNET l. c. 209. sqq. et THOYRAS l. c. p. 125. SLEIDANVS l. c. Lib. XXVI. p. 846. Fuit Episcopus Vintoniensis.

(y) CAMDENVS Part. I. p. 10. THOYRAS l. c. Tom. VI. Lib. XVII. p. 150. et p. 152. BURNET l. c. Part. II. p. 247.

(z) CAMDENVS l. c. Part. I. p. 22. (a) BURNET l. c. Part. II. p. 260.

(b) BURNET l. c. in collectione Documentor. ad Part. II. Num. XIII. ubi reperitur Bulla Papae PII V. qua Regina Elizabeth Solio abdicatur, Eius subditi a Fidelitatis Sacramento absoluuntur, et in eius Obedientia perseverantes Anathemate feriuntur. p. 221. 22. et reliqui feriptores, qui de rebus ad Angliam pertinentibus scripsere.

rum scriptores posteritatem celare uoluerunt. Idque nobis locum dedit, ex ipsis potissimum, quae ad nos transmiserunt monumentis, differendi de sententia Romanorum Pontificum, quam de pace religiosa ceperunt. Pontifex huius temporis primus, quo Principes Germaniae de Augustana pace meditabantur, erat IULIVS III, antea (c) IOANNES MARIA DE MONTE uocatus, quem pluribus inquinatum fuisse uitiiis, scriptores magno numero profitentur. Non commemorabo, quod hominem, (d) cui simiarum curam demandauerat, Patris Purpurati dignitate ornarit, quod (e) uoluptatibus, atque pigritiae se totum tradiderit,

(c) AB EGGS Pontificium doctum p. 753.

(d) THVANVS Lib. V. histor. anno 1550. p. 121. Cum antiquae consuetudinis sit, ut nouus Pontifex galerum, cui uelit, saum largiatur; cum iuueni cuidam, cui Innocentio nomen, quique, quod in familia simiae curam gereret, simiae etiam post adeptam dignitatem nomen retinuit, cognomine etiam suo atque insignibus attributis donatur. Et cum antea in deliciis habuisset, rursus in pristinam consuetudinem admisit. Querentibus uero Cardinalibus, quod indignum hominem ad tantum fastigium euexisset, non inurbane respondit: Et uos quid tandem in me meritorum comperistis, quem Christianae reipublicae principem constitueretis. SARPVS l. c. Lib. III. p. 512.

(e) SARPVS l. c. Lib. III. p. 511. Et quidem Pontifex futuri regiminis incho statim Pontificatus initio documenta dedit; totos dies hortis et amoenis substructionibus designandis impendens, rebusque uoluptariis quam negotiis arduis et molestis tractandis magis deditus. Quo hominis ingenio ab Didaco Mendoza Oratore Caesareo accurate obseruato; ille ad Caesarem scripsit, se non dubitare, quae cum Pontifice illi essent negotia, satis commode cessura. Hominem enim deliciis et amoenitatibus captum, iniecto ei metu, ad quiduis efficiendum impelli posse. THVANVS l. c. Lib. XV. an. 1555. p. 306. Totum se uoluptati-

diderit, quod (f) Regem FERDINANDVM, qui, secundum (g) Gallorum testimonium, uerae in Deum pietatis erat studiosissimus, sacris publicis prohibuerit, quod (h) ipse confessus sit, se Romana sede administranda perquam indignum esse, quod (i) ex intemperantia uitae magis, quam senio effoetus, mortuus sit, sed id tantum narrabo, IVLIVM Pontificem filium, INNOCENTIVM MONTANVM (k) dictum, genuisse, quem ad summos honores euexit (l), et dignitate Patris Purpurati ornauit, qui patris uestigiis insistentis, toti Patrum Purpuratorum collegio (m) flagitiis, et effrenata libidine, maculam aduississe sempiternam dicitur. Iam considerandum est, quomodo pace Augustana adhuc

C

com-

luptatibus mancipauerat, parato ad delicias nobili illo secessu, structura et operibus antiquis admirando, in quo fere reliquam uitam a negotiis uacuus cum amicis sui similibus inter ludos, aleam, comedias et quae talia comitari amant, sacro fastigio indigna oblectamenta continuatis nocti diebus transegit.

(f) HENRICVS SPONDANVS in continuatione annalium Baronii anno 1551. num. VIII. IVLIVS Pontifex Ferdinandum excommunicatione perculit et anno 1552. num. VIII. Aegre absolutus est.

(g) SPONDANVS l. c. an. 1555. num. III. Pietatis cultor eximius.

(h) confer. nota (d) ad hunc §.

(i) THVANVS l. c. Lib. XV. anno 1555. p. 306.

(k) THVANVS l. c. Lib. XV. an. 1555. p. 306. IX Kalend. Aprilis decessit, relicto nominis herede Innocentio illo Montano. PALLAVICINI l. c. Lib. XIII. Cap. X. §. 8. *hanc rem recte narrat.* Prae ceteris unum extra consanguinitatem suam amauit, euexitque, nec postea dignum, qui fuit Innocentius de Monte.

(l) conferatur nota (d) ad hunc §.

(m) THVANVS l. c. Lib. XV. p. 306. Sceleribus et morum obscenitate infamis, longo post tempore sacrum collegium dehonestauit.

componenda, in eandem fuerit affectus. Romanorum Rex FERDINANDVS postulabat a IVLIO III legatum ⁽ⁿ⁾ ad comitia Augustana mittendum, sed Pontifex tam difficilis erat, ut legatum mittere ^(o) plane reueneret, et pertinaciter recusaret. Causae, quas interferebat IVLIVS III, hae erant: ^(p) quod Rex FERDINANDVS significauerit, agendum esse de rebus sacris in conuentu Augustano ex ECCLESIASTICIS ac LAICIS, ex CATHOLICIS et HAERETICIS conflato, cui interesse Pontificis legatum, ^(b) Romano Pontifici inhonestum esset: quod plurimi Principes comitiis interfuturi sint, ^(r) non autem eorum legati, quapropter et Romanus legatus praesto esse non deberet. Sed FERDINANDVS cum responderet, uehementer Pontificem urgebat, ^(s) cum in comitiis de rebus religionis grauissimis agendum sit, quae legatum Pontificis praesentem requirant,

(n) PALLAVICINI l. c. Part. II. Lib. XIII. Cap. X. §. 4. p. 155.

(o) PALLAVICINI l. c. p. 155.

(p) PALLAVICINI l. c. Part. II. Lib. XII. Cap. X. §. 6. p. 155. Destinatum pariter fuisse a Pontifice in gratiam Caesaris Moronum ad Augustana Comitia Legatum; tametsi Pontificis animo non parum renitente, quod de rebus Religionis agendum esset in conuentu ex Ecclesiastico ac Laicis, et Catholicis et Haereticis conflato, cui tam MONSTROSO SPECTACULO indecorum uidebatur adesse Pontificium Legatum.

(q) Conferatur nota (p).

(r) PALLAVICINI l. c. p. 155. Complures ex praecipuis Principibus per se ipsos Comitiis interuenturos ad graua Decreta constituenda, non autem per procuratores, tenui cum auctoritate ad modica facienda; inter quos pro dignitate Legatus Apostolicus minime interfuisset.

(s) PALLAVICINI l. c. Tom. II. Lib. XII. Cap. X. §. 4. p. 155.

rant, nihilque in iis sit conficiendum sine Pontificis legati consensu, opus esse, ut legatus Romanus ad comitia accederet. Quibus IULIUM III. FERDINANDVS impulit, ut Patrem Purpuratum, MORONVM (t) legatum ad comitia mitteret, (u) cui mandauit Pontifex, ut Germanis Anglorum exemplum poneret ante oculos, iisque persuaderet, ut eiuratis erroribus, ad Romanam ecclesiam, extra quam nulla reperiretur salus, reuenterentur, tandem, ut colloquia et disputationes de religione (v) euitaret et amoliretur. His instructus uenit ad comitia Augustana MORONVS, sed cum paullo post IULIUS III. uitam cum morte commutaret, MORONVS (x) infecta re Romam redire coactus est, ut conuentui Patrum Purpuratorum nouum Pontificem eligendum

C 2

tium

- (t) PALLAVICINI l. c. §. 4. p. 155. Delegitque Moronum Cardinalem, uirum exercita prudentia, expertum Germaniae, eidemque perspectum, quippe qui diu Nuntium egerat apud ipsum Ferdinandum, et simili conuentu Ratisponae interfuerat, cum ibi Contareus adesset Legatus.
- (u) SARPVS l. c. Lib. V. p. 666. Cardinalem Moronum in Germaniam ad Comitia Nuncium mittit, cum mandatis, ut Germanis Angliae exemplum ponat ante oculos, eoque crebrius ingesto, ad errorem suum agnoscendum, atque idem pharmacum salutare admittendum enixus hortetur.
- (v) SARPVS l. c. p. 666. Ante omnia, ut colloquia, et eiusmodi de religione tractationes amoliantur.
- (x) SARPVS l. c. p. 666. Verum Augustum uix peruenerat Cardinalis, cum Iulius Pontifex Romae moritur. De cuius morte cum intra octo dies ad eum allatum esset, pridie Calendas Aprilis cum Cardinali Augustano Romam uersus iter ingreditur, ut noui Pontificis electioni interesset. PALLAVICINI l. c. Tom. II. Lib. XIII. Cap. X. §. 7. p. 156.

tium interesset. Alter Pontifex, quem eligebant Patres Purpurati, erat MARCELLVS II, qui nomen, quod antea gerebat (y) non mutauit. Dies tantum XXII. (z) Curiae Romanae praefuit, quare, cum ualitudine uteretur (a) minus commoda, Augustanae paci, aduersari nequiuit. Sequitur tertius isque ultimus, Pontifex illius temporis, quo pax Augustana composita est, PAVLLVS IV. antea (b) IOANNES PETRVS CARAFFA dictus, qui eruditione praecleara instructus erat, (c) et praeter ea gloriosam prae se ferebat sanctimoniam, ut quoque episcopatum, quem ei donauerat CAROLVS V, (d) respueret, et iam susceptum dimitteret, seque in montem PINCINVM conferret, (e) ut solitariam ibi ageret uitam. Quae affectata pietas ei uiam ad summos honores patefecit, ut anno CIOIOXXXVI (f) in

(y) AB EGGS. l. c. p. 762.

(z) AB EGGS l. c. p. 765. Cadauer -- cum hac inscriptione conditum est.

MARCELLVS II. CERVINVS POLITIANVS
PONT. MAX. SEDIT DIES XXII. VIXIT ANNOS LV.
OBIIT PRID. KAL. MAII MDLV.

(a) AB EGGS l. c. p. 764.

(b) AB EGGS l. c. p. 765.

(c) THVANVS l. c. Lib. XV. an. 1555. p. 311. Totum se litteris dedit, trium linguarum cognitione et Theologiae scientia, ad quam uitam ac mores composuerat, apprime instructus.

(d) THVANVS l. c.

(e) THVANVS l. c. p. 311.

(f) THVANVS l. c. p. 311. Huius seculi anno XXXVI. in Cardinalium collegium coopatus est; uaria hominum fama ob id isctatus, eum quidam sanctissimum uirum a tranquillioris uitae portu ad publicae administrationis fluctus se reuocari passum, summis laudibus extollerent, alii id factum, ut leuitatis et ambitionis plenum improbarent.

in numerum Patrum Purpuratorum referretur, et tandem, defuncto MARCELLO, Pontifex salutaretur Maximus. Factus Pontifex animum simul mutabat, et sibi persuadebat, sibi, et fratri suo, Patri Purpurato Caraffae, iussu Caesaris (g) parari uenenum, quod tamen a ueritate longissime erat remotum, qua in re Paullus a fratre suo, quod esset natura (h) credulus, (i) seducebatur. Paci Augustanae summo

C 3

studio

(g) PALLAVICINI l. c. Part. II. Lib. XIII. Cap. XV. §. I. p. 165.

Dum animus Pontificis hoc praestito sibi obsequio ex parte leniebatur, ob nouam offensionem acerbius exulceratus est, cum ipsi fuisset persuasum, uenenum iussu Caesaris parari Caraffae Cardinali a quodam Nannio Abbate, missumque Romam fuisse Caesarem Spinam, Calabrum hominem, ad eundem necandum. Nannius coniectus in uincula et ad quaestionem uocatus, dixit, se Neapoli missum ad Abbatem Bergnum res Albani curantem — data est opera, ut uaria ibi apparent agitata a Caesarianis ministris in Cardinalem et ipsum Pontificem — Nannius et Spina tanquam rei crimen confessi, fuerunt morte multati.

(h) PALLAVICINI l. c. p. 166. §. 3. Fidem tamen habuit Pontifex, pro senum ingenio, timidam ac suspiciosam tam atrocibus iniuriis, quae sibi obtendebantur seu per fraudem, seu per arma paratae ab infenso Caesarianorum animo. Quamquam, si res extra mentis perturbationem spectetur cuius uenire in cogitationem potest, Carolus, qui tunc apud se statuerat, iam iam dominationi nuntium remittere, quod Octobri proxime subsecuto praestitit, seque pie solitudini mancipare, conscientiam ac famam suam deturpare uoluisse postremo facinore tam in se detestabili, tam arduo ad perficiendum, tam facili ad detegendum.

(i) PALLAVICINI l. c. Part. II. Lib. XIII. Cap. 15. §. 3. Vnde complurium postea fuit opinio, ea omnia a Caraffa Cardinali fuisse inuenta, qui per falsas narrationes, innumera scripta, Pontificis mentem horrendis laruis oppleuerit, quo ipsam terroris impetu in perditissimae desperationis consilia praecipitem ageret. *Quae licet PALLAVICINI neget, tamen ex eo probari potest oprime, quod CARAFFA cum tota sua familia*

studio restitit, ita, ut in FERDINANDVM uehementiffime^(k) sit inuectus, quod inconsulta fede Romana pacem religionis Protestantibus dedisset. Neque in eo acquiescebat

PAVL-

milia a pio IV. illius rei causa in ius uocatus, postea manu carnificis strangulatus est. AD EGGS l. c. p. 781. in uita pii IV. Caraffarum porro eiusdem Pauli propinquorum res tam in patri Pontificatu, quam aliis temporibus patratas, praesertim durante bello Neapolitano, qua magna Christiani orbis pars, atque in primis Vrbs ipsa uexata fuerit, instituta capitali quaestione, Cardinalium aliquot, et Vrbs Gubernatoris Hieronymi Episcopi Sagonensis iudicio et sententiae subiecit. Vnde cum eorum nomina inter reos recepta essent, Carolus et Alphonfus Caraffae, ac Scipio Rebiba Cardinales; Ioannes item Comes Allifanus, et Leonardus Cardineus Caraffis propinquus, cum nonnullis aliis eorum fautoribus et complicitibus, partim in Hadriani molem, partim in publicum carcerem diuerso tempore coniecti, quaestionibus diligenter habitis, singulorumque causis examinatis, citra misericordiam ex Pontificis auctoritate capitali sententia damnati sunt. Ex his Carolus Cardinalis Caraffa, nono carceris mense manu carnificis strangulatus, et Ioannes Montorii Comes, frater Caroli, cum Allifano et Cardineo securi in publico carcere percussi, horrendum et maxime immemorabile spectaculum, insolensque instabilis fortunae, sursum deorsum omnia agitantis ludibrium, in ponte Aelio expositi, attonito, et quorsum isthaec tenderent admiranti populo Romano, praebuerunt. Quum omnes passim confluerent ad ipsos spectandos, qui modo miserabiliter extincti, paullo ante Vrbs Romam, omnemque Italiam solo nomine perterruerant. Praecipua criminum, de quibus accusati conuictique erant, haec fuisse memorantur: quod Pontificem Paullum IV. falsis nutiis et consiliis deceptum ad bellum maxime Neapolitanum incendissent: uiros insignes contra ius fasque uexassent: caedes priuatum et publice commississent: litteras, et arbitrarias notas finxissent, quibus perniciosum Christianae Reipublicae bellum inter Pontificem, Galliae, et Hispaniae Reges constatum esset etc.

(k) SPONDANVS l. c. an. 1555. n. x. FERDINANDVM regem increpuit, quod

PAVLLVS IV, sed etiam legatum DELFINVM, nobilem Venetum, Episcopum Lesinensem mittebat ad Regem FERDINANDVM, qui iussu Pontificis cum FERDINANDO (1) acerbissime est conquestus, quod haereticis, atque profanis hominibus libertatem religionis tribuisset. Quantum acerbittatis uirus in FERDINANDVM euomerit Pontificis legatus, ex eo potest intelligi, quod FERDINANDVS maxima cum

quod sede Apostolica inconsulta tractationem de religione instituisset. SARPIVS l. c. Lib. V. p. 675. Paullus Pontifex, ubi de Decreto hoc Augustano inaudierat, uehementer excanduit, atque apud Oratorem Caesaris et Cardinalem Augustanum grauiter quaestus, Ferdinandum increpuit, quod se inscio tractationem de religione instituisset, interminatus, daturum se operam, ut uterque Caesar, et Ferdinandus cum maximo ipsorum cordolio intelligant, quam graui iniuria sedem Apostolicam uiolarint. Hortatur, ut reuocatis antiquisque iis, quae concessa essent, malis impendentibus praeuortant, adempta sibi occasione iusta procedendi, sicuti apud animum suum constituerat, non solum contra Lutheranos, sed et contra ipsos Lutheranorum fautores. Quia in re modo morigeros, et dicto audientes experiatur, tum et auctoritate ac armis a se opem, et ad omnes Principes Christianos pro suo in eos imperio sub poenarum, ac censurarum denuntiatione mandatum, ut totis uiribus in ipsorum subsidium concurrant, pollicetur. etc. IAC. MASENIUS in anima historice seu uita CAROLI V. et FERDINANDI Lib. VII. p. m. 202. Pontifex rebus singulariter Ferdinandi offensus, quod is, inconsulta Romana sede, multa in comitiis, colloquiisque de religione tractasset. etc.

(1) PALLAVICINI l. c. Part. II. Lib. XIII. Cap. XIV. §. 1. p. 163. Prodigierant Comitiorum Decreta, exeunte Septembri: de quibus factus certior Pontifex acerbissime conquestus est cum Ferdinando Rege per Delfinum Nuntium, qui Roma ineunte anno 1555 ad suum munus pristinum exercendum reuersus erat.

cum indignatione ^(m) illi responderet, quae alias in hunc Regem, ut erat natura mitissimus lenissimusque, minime omnium cadere solebat.

§. III.

FERDINANDVS
a Pontifice
ueniam pacis
Augustanae
petit.

Nemo facile est, quin Pontifici Romano haud ad modum cupiat, cum relatum legit, opus fuisse Regi FERDINANDO, ut proluxa oratione apud Pontificem ueniam facti peteret, quod pacem libertatemque religionis toti Germaniae salutarem, quae diu in dubium uocata, et a Romanis Sacerdotibus laceffita, et tantum non oppressa erat, tandem aliquando reddiderit. FERDINANDVS, cui tanta cum animi uoluptate omnes Germani parebant, quanta iracundia unus homo Italus hunc Regem gloriosissimum persequabatur, FERDINANDVS, qui nullum scelus, nullum facinus patrauerat, quod non poterat non ab Augustissimi Regis persona abesse, qui nemini iniuriam intulerat, quam nunquam abstulisset ab optimo Rege inultam Pontifex, qui nullum errorem commiserat, nihil humani, quod nunquam a summis quoque Principibus alienum atque remotum esse solet, passus erat, deprecatur, uerbisque mitissimis iram Pontificis atrocissimam quodammodo mitigare studet. Germaniae

(m) PALLAVICINI l. c. p. 163. Rex uero cum sibi uideretur, et in iis concedendis, quae Catholicis officerent, ab aperta necessitate omnis a se nota procul arceri, et in rebus sibi arbitrariis, uel maximum Religionis studium a se fuisse praestitum, respondit per commotioris animi sensum, quam moderatum eius ingenium ferre consueuerat. etc.

niae pacem neque solus Imperator cum Rege Romanorum optabat, sed tot tantique Germaniae Principes ac Proceres eam exposcebant, multisque efflagitabant precibus, iisque ardentissimis. Vnus duntaxat Pontifex, cui nec serui seruorum elogium displicet, pacem reiicit, paci resistit, a pace abhorret, ob pacem initam alios in ius uocat. Videant hi, quibus fama pietatis in Pontifice suo conseruanda curae cordique est, qui sanctissimum suum Patrem Romanum summis extollunt laudibus, uideant, qua ratione haec cum placido, pio, ac iusto habitu Vicarii CHRISTI concilient. Nos inquiremus in praecipua orationis capita, quibus Rex FERDINANDVS iram Pontificis placari posse existimabat. Culpam ille, si quid habet in se culpaepax, pacisque studium, a se in Imperatorem transfert, cui persuadere non potuerit, ut pacem potius Galliarum Regi, quam Germanis iam miserrime afflictis concedat, licet iterum iterumque Imperatori in mentem reuocare studuerit, pace Gallis data, facile rem Protestantium uno quasi ictu confici posse. (a) Sed quae fuerit

D

in

(a) PALLAVICINI l. c. Part. II. Lib. XIII. Cap. XIII. §. 3. p. 162. Rem is (FERDINANDVS) excusabat, causatus, diserta mandata se a Caesare postulasse, eidemque suasse pacem cum Gallo, quae pariter a Maria Regina promouebatur, Poli adhortationibus stimulat: se quoque Caesari ostendisse, hanc pacem telum unicum fore ad perfringendam Protestantium pernicitiam; sed a Caesare, loco mandatorum, quae ab illo expectabantur, ieiune sibi fuisse responsum, Se et corpore infirmum, et bellis distractum, non posse Germaniae rebus animum adiacere, adeoque in Ferdinandi arbitrio illas reponere.

in Imperatore mira mansuetudo atque lenitas, respondisse eum, se pacis esse cupidissimum. Et uerissime haec esse a FERDINANDO dicta, uberrime docet propositio, quae dicitur Imperatoris, ^(b) imperii ordinibus die V. mensis Februarii

(b) CHRISTOPHORI LEHMANNI de pace Religionis Acta publica, et Originalia sine Reichs Handlungen Lib. I. Cap. II. p. 8. *Wie dann auch hochgedachten Ibro Kayserl. Majest. nichts boeberes suche und begehre, weder daß in allen und ieden des Heiligen Reichs Sachen und Oblieden, foerderlich solche Mittel und Wege, getroffen, beschloffen, und ins Werck gezogen werde, die fürnemlich, und vor allen Dingen zu Befoerderung der Ebre GOrtes, und zu Auffrichtung bestaendigen Frieden, Ruhe und Einigkeit im Heiligen Reich, und zu aller desselben Wolfahrt und Wolstand, immer gereichen moege. Dann was ihre Kayserl. Majest. für entsigen Fleiß, sorgfachtige Mühe und Arbeit, auß besonderer rechter Lieb, Freu und Zuneigung, so Ihre Kayserl. Majest. Zum Heiligen Reich Teutscher Nation, Ihrer Kayserl. und Koenigl. Majest. und Unsern gemeinen geliebten Vaterland, von Anfang Ibrer Regierung gerragen, und noch tragen, viel Jahr bero, und sonderlich auf den zweyen nach einander nechst vergangener acht und vierzigsten, und ein und funffzigsten Jahren, alhier zu Augsburg gehaltenen Reich-Togen, mit allen vaeterlichen, gnaedigen und gürtigen Willen, angekebrer und fürgerwendet, auf daß im Heiligen Reich Teutscher Nation, bestaendiger Fried, Ruhe und Einigkeit gefoerderet, gepflanzt und erhalten die wuerckliche Thaten und Vergewaltigungen, so sich bishero zugeragen, außgerentet, das sorgliche und gefahrliche Misstrauen zwischen den Staendren hinweggenommen, die fürgefallene und nebst andere merckliche Maengel, Gebrechen und Unrihtigkeit abgethan, in Güte und Besserung gestellet, alle Beschwerden, damit das Heilige Reich vielfaeltiglich beladen, von demselben mit zeitigem Rath abgewendt, und sonderlich, daß die fürnehmsten und wichtigsten Articul, darauf gemeiner Teutscher Nation Wolfarth beruhete, nemlich unsere heilige wahre christliche Religion, auch dem gemeinen Landfrieden, die Iustitien und dann Maßigung und Vergleichung der Anschlaege, Müntz-Ordnung, der Reformation der Policey etc. und was dem allen anhangt, betreffend, durch*
gebubr-

bruarii anno 1618 L.V. data est. Pergit Optimus Princeps in se defendendo, dum conuentus Numburgensis (c) mentionem facit, quam Principes Protestantium, Princeps Elector Saxo, Princeps Elector Brandenburgicus, Duces Gothani, Marchio Brandenburgicus, et Hassus eum in finem instituerint, ut pacem a Caesare uehementer efflagitent. Nec uolumus ire inficias, Principes Augustanae confessionis formulae addictos conuentu Numburgensi pacem religiosam plurimum effecisse. Verum enim uero, nisi Deus, omnis pacis auctor atque conditor Imperatoris et Regis animum pacis cupiditate permouisset, nec hunc conuentum admodum curasset CAROLVS ac FERDINANDVS, qui antea ne numerosissimorum quidem exercituum metu ad pacis desiderium trahi poterant. Postremo FERDINANDVS Pontifici respondet, se non esse pacis auctorem, et nihil ex ea sibi

D 2

uindi.

gebührliche Mittel und Wege, mit Rath, Vorwissen, Bewilligung und Zutriben Ihrer Kayserl. Majestaet, und des Reichs Churfürsten, Fürsten und Staendten zu guter Erledigung gebracht wurden.

- (c) PALLAVICINI l. c. p. 162. Ea tempestate cunctas fere Ciuitates, Principesque Germaniae, per dissidia atque inimicitias inter se rixari ob controuersias seu Religionis seu rerum ciuiliu, quod prouinciae perniciem inferebat. Dum ipse FERDINANDVS in Augustano conuentu morabatur, Principes Protestantes ex familiis potentissimis, ceu Saxoniae, Brandenburgi, atque Hassiae Naumburgum conuenisse, quasi in oppositum conuentum; sibi que significasse per litteras, uelle se certum quoddam foedus, quod haereditarium appellabant, inter se confirmare, ut quotiescunque opus foret, in unum coalescerent, ac pace fruerentur; quod sonabat, ut dissiderent a Caesare, eamque bello lacerarent, ubi in suae sectae licentia ab illo molestia infligeretur.

uindicari posse praeter assensum, (d) quod calculo suo comprobavit ea, de quibus Catholicos, inter et Protestantibus simul conuenerit.

§. IV.

Pacis religiosae decreta a Pontifice improbata.

Neminem ut lateat, quam iniuste Pontifex Romanus paci restiterit Augustanae, indicabimus pacis decreta, quae tantam Pontificis iram prouocarunt. Proferemus uero ea ex ipso PALLAVICINO, (a) qui, dum id agit, ut mendaciis, quae inuenisse sibi uisus est, SARPPI obuiam iret, sedis Romanae ignominiam manifesto prodit. Has igitur habe pacis propositiones a Pontifice reiectas et improbatas, quas si probe intellexeris, siue fueris Pontificius, siue Augustanae confessionis socius, iustam de illo iram concipies, cui haec displicent.

Ne Caesari, neue cuilibet Principi Catholico liceret inferre molestiam iis, qui Augustanam confessionem amplectebantur, propter Sanctiones eousque statutas, aut in posterum statuendas; neque hi uicissim Catholicis, seu Ecclesiasticis seu laicis.

Quicumque in Religione neutri ex nominatis partibus adhaesisset, a concordia excluderetur. Nemini inter Imperii Ordines fas esset, ullum Principem, eiusue subditum, ad suam propriam religionem allicere, aut subditis

(d) PALLAVICINI l. c. p. 162. Postremo ad se purgandum subdebat Rex, nihil a se actum fuisse, praeter probationem eorum, de quibus simul Catholici atque haeretici, Ecclesiastici atque laici conuenerant.

(a) PALLAVICINI l. c. p. 162.

tis contra dominum patrocinari; id uero illaeso iure earum ditionum, quibus ex antiquo iure liceret sibi patronum eligere.

Si utrorumuis subditi uellent una cum familiis alio migrare, ac bona diuendere, ne ullis interdiceretur; saluo tamen iure dominorum in homines seruiles.

Quod spectabat ad bona Ecclesiastica iam direpta, res in Passauiensi concordia reponebatur, per quam huius modi causae de praeterito usque ad futura comitia suspendebantur.

Ne iurisdictio Ecclesiastica exerceretur in iis, quae ad praesentem concordiam pertinebant, sed in reliquis, relicta uiris Ecclesiasticis facultate exigendi, quae ipsi de more deberentur, dummodo siue per se, siue per Parochos eorum ministeriis prospiceretur, et consuetae sustentationi nosocomiorum et scholarum, quod si oriretur hac in re controuersia, praescribebatur illius componendae ratio per amicos conciliatores.

Vt memorata concordia perduraret usque ad eam, quae uno ex quatuor modis conficeretur, quod si confici non posset, haec firma persisteret et inuiolabilis.

Vt haec concordia seruaretur et inter nobiles, Caesari, nullo alio domino intermedio, subiectos, et inter Ciuitates Imperii, ubi usque ad id temporis utraque Religio uiguisse, adeo, ut utriusque sectatores pacifice inter se deberent.

Vt in tribunali Caesareo ius omnibus diceretur, haud habita ratione utrius Religionis essent.

Vt iusiurandum in posterum posset concipi ex Passauiensi concordia per Deum et per Euangelium; cum ea fuisset excogitata ratio, ut haberetur iusiurandum per res aequae uerecundas Catholicis et haereticis, hi uero non adigerentur ad iusiurandum, cum inuocatione sanctorum, quibus ipsi cultum negant.

Declarauit quoque Ferdinandus, ne, qui iurisdictioni civili Ecclesiasticorum Principum suberant, illi subiacerent, perinde ac subditi laicorum, obligationi seruandae Religionis, quam Princeps coleret, seu regionis mutandae.

Et haec sunt illa, de quibus PALLAVICINI sententiam Pontificis iniquissimam profert, dum scribit: (b) *Ferdinandus grauissimis religionis catholicae detrimentis assensus est.* Quae omnia copiosissime demonstrant, quanta fuerint exandescencia exagitati Romani praesules, cum uiderent, pace Augustana, qua Imperator CAROLVS V, Romanorum Rex FERDINANDVS, Dux Cliuiensis Romanae religioni addictus, Archiepiscopi, Colonienfis et Moguntinus, Principes Electores, et plerique omnes potentissimi Germaniae Episcopi libertatem religionis (c) concederent

(b) PALLAVICINI l. c. p. 162. §. 3.

(c) Examen Canonum ac Decretorum Concilii Tridentini auctore G. I. C. D. I. Lib. III. Sess. XVI anno 1555. num. 5. p. 145. editum anno 1690. forma, quam uocant octaua.

rent protestantibus, se a fociis esse derelictos, et Curiae Romanae auctoritatem exinde detrimentum cepisse maximum.

§. V.

Placide, ut solent, cum praesule Curiae Romanae consentiebant Episcopi Pontificii in opprimendis Protestantibus impediendaque Augustana pace. Vnum tantum nominabo Episcopum, qui tanta restitit insolentia atque molestia Augustanae paci, ut sine horrore uerba illius legere nunquam poterim. Est is Episcopus Augustanus, ^(a) qui ipse sententiam suam de pace Augustana exponat.

Otto Episcopus Augustanus consentit cum Pontifice.

Wir Otto von Goettlicher Erbarmd, der Heiligen Roemischen Kirchen Priester, Cardinal und Bischoff zu Augspurg Bekennen und erkläeren uns hiemit dieser unser eigen Handschrift, daß wir allen geliebten Frieden wurcklich befoerden, und für uns treulich halten wollen, auch gegen iederman nichts feindliches fürnehmen. Darneben aber erkläeren wir uns von Mund und Hertzen, daß wir den fürgehaltenenen Notel oder Mittel der Religion, (was derselben anhangt in dogmatibus, Iurisdictionibus, rebus, Personis betreffend, weder viel noch wenig bewilligen koenten, oder wolten, sondern verhoffen bey unser Pflicht, so wir der Paepstlichen Heiligkeit, und dem Roemischen Stubl zu Rom, auch der Kaeyserlichen Mayst. und dem Heiligen Reich, in allen Puncten und Articulu unverletzt und unverbindlich zu bleiben, ehe

(a) LEHMANNI Reichs-Handlungen Lib. I. Cap. II. p. 12. column. II.

ebe wir uns auch darauß in einigen Tractatum einlassen, ebe wollen wir uns Leib, Leben, und was wir auf Erdrreich haben, standhafftiglich verzeihen; Und wollen vor Gott und der Welt hiemit uns außdrücklich vorbehalten, bey unserm Eyd und Pflichten, wie ein bestaendiger Christ und gebobrner Teutscher, biß in Todt zu verbarren. Actum Augustae in Palacio meo Episcopali die 23. Martii Anno LV.

Idem Otto Cardinalis et Episc. Augustanus
Propria manu scripsit, et subscripsit, etc.

§. VI.

Causae, cur Pontifex paci resisterit Augustanae.

Caeterum cuilibet homini Christiano mirum uideri poterat, cur atra bile tantopere commotus Pontifex, paci resisterit Augustanae, ut cane et angue peius eam pacem fugiendam esse, omnibus persuaderet, nisi cogitaueris, his potissimum causis tantum in pacem odium concepisse. Omnis Lutheranorum salus in Augustana pace uersari uidebatur. At enim uero, quid Pontifici Romano triftius salute Lutheranorum, quos, cum haereticorum haberet in numero, inueterata ineptaque Romanorum opinione, igne atque ferro extirpandos esse arbitrabatur. Alterum, quod pacem Augustanam exosam reddebat Pontifici, illud erat, quod Pontifex Imperatorem Romanum ad bellum contra Protestantes (a) suscipiendum unus omnium per-

(a) GOLDAST *Politische Reichs-Haendel* Part. XVI. num. III. p. 592. 93.
Deß

permoerat maxime, iam uero summa cum indignatione, ingentique moerore spe sua se excidisse uidebat, Imperatorem belli pertaesum, et auctoritatem suam in Germania de pristino gradu deiectam esse omnem. Intelligebat enim,

Dess Papstes und Keyf. Majestaet Bündnuß, aus Latein ins Teutsch transferiret. Als sich dann das Teutschland, genant Germania, nun viel verschiedener Iabr, in großem Irrthumb und Mißglauben erfunden, und nun etliche Iabr darinnen verbarret, darauß zu besorgen großer Schaden, Verderbnuß und Zerstörung des Teutschlands sich zuragen möchte. Und als man nun etliche Zeit hinweg solchem Mißglauben ein Fürsèhung hat wollen thun, damit spalt und Irrungen zu vermeiden, und das Teutschland in guter Einigkeit zu behalten, hierauff ein offen und gemein Concilium zu Trient berufft und gehalten worden ist. Da aber die Protestirenden, mit sampt dem schmalkaldischen Bundt, geredt, sich nit in ein solch Concilium ergeben, noch dareyn kommen wolten. Welches Concilium auf den dritten Sontag in Aduent, nechst uerschieden, angegangen, darnach mit der Gnade GOTTes gehandelt, darmit es ein Fürgang nemmen moecht. Hierauf Baepfl. H. und K. Maj. für gut und fruchtbar angesehen, daß sie mit einander diese nachgeschriebene Capitel und Artikel auffgericht, und angenommen haben, und die gantz in allen treuen einander zu halten und nachzukommen, und das zu Ehr- und Lob GOTT dem Allmaechtigen, und zu guter Einigkeit allermaenniglichen, insonder dem Teutschland, so man Germaniam nennet. ZV ERSTEN, daß sein Keyf. Maj. in dem Namen GOTTes und mit hilff und beystandt Baepfl. H. soll anfangen auff nechstkuenfftigen Brachmonat sich zu rüsten und sich mit Kriegßleuten, und was zum kriegem gehört, versuchen wider die, so wider das Concilium protestiert haben, und wider den schmalkaldischen Bundt, auch wider alle die, so in diesen Mißglauben und Irrthumb seyn im Teutschen Land, und das mit allem seinem Gewalt und Macht, da mit er sie widerum bring in den alten warhafften, ungezweiffelten Glauben und Gehorsam des heiligen Stuls. Doch zwischen dieser zulauffenden zeit soll sein Keyf. Maj. allen möglichen Fleiß und Ernst ankeren, ob er die Widerspenningen, gutlich one Krieg, moecht, widerumb zu dem alten Glauben und Gehorsam

E

borfam

enim, iura Ecclesiastica, quae antea in omnes Germaniae regiones tenuerat, Augustana pace sibi plane derogata esse. Eam quoque ob causam paci Augustanae se obiecit, quod Imperator pacem Lutheranis

horsam des H. Stuls bringen. Doch nichts desto minder, so soll er sich rüsten, so in der obgemeldten Zeit solches in der Gütlichkeit nicht gestillet moechte werden; daß alsdann sein Keyf: Majest zu dem Krieg gerüßt und geferrigt sey. **ITEM** daß sein K. Maj. kein Vertrag noch Vberkommuß mit denen; so wider das Concilium protestiret haben, oder mit dem schmalkaldischen Bundt, noch mit keinem andern, so in diesem Mißglauben sind, annehmen, noch auffrichten solle, daß, so diesem Krieg, oder Glauben, der H. Christlichen Kirchenwiderig, oder derselben zu Nachtheil reichen moechte, ohne erlaubnuß und bewilligung Bapstlicher Heiligkeit, oder der Legaten des heiligen Stuls. **ITEM**, daß Baepstl: H. schuldig und pflichtig sey in monatsfrist nach bestaentigung dieser Capitel, zu Venedig in gute gewarßam zu erlegen, nemlich 100000 Cronen, welche mit samt den andern 100000 Cronen, so sein H. gen Augspurg gelegt hat, durch seiner H. Regenten, auch zu dem Krieg verbraucht werden sollen, unnd sonst zu keiner andern sachen. So aber der Krieg nit ein fuergang neme, sondern gewendt wuerd, alsdann moeg S. H. solch 200000 Cronen widerumb zu ihren Haenden nehmen. **ITEM** daß Baepstliche Heiligkeit verpflichtet sey, daß er zwuelff tausend Italiener zu Fuß besolden soll, und 500 Ringpferde in seinem Kosten, und die sechs Monat zu diesem Krieg unterhalten, und bey ihm haben einen seiner Legaten, der sie regier, und persentlich bey inen sey, sampt den uebrigen Hauptleuten. So aber der Krieg vor sechs Monaten gendert wuerde, alsdann hat S. H. so viel bevor. **ITEM** Baepstliche H. hat auch verwilliget, das K. Maj. soll und moege den halben theil aller Kirchen in Hispanien, einen Iars eyngang oder nutzung eynnehmen, und solch Gut zu dem Krieg verwenden; wie dann der K. Maj. die Brieff oder Bullen worden seyn, in gemeiner form, wie gebraenlich solche Bullen zu geben. **ITEM** Bapstliche H. hat auch verwilliget, daß K. Maj. soll und moege fuer fuennßinal bundert tausend Cronen, Rent, Zinß, Guelden oder Leben, der Cloester in Hispanien verkauffen, unnd solch Gelt an diesen Krieg legen, und

nīs INCONSULTA SEDE ROMANA dedisset, de
quo antea egi copiosius. Taceo inanem Pontificis opi-
nionem,

E 2

und brauchen, jedoch mit diesem anhang, daß sein K. Maj: solle den Cloestern, denen Er dann ire Güter, Zins, oder Leben verkauft. auß seiner Maj. Zinsen, Leben oder Einkommen, so er hat, es sey (so man nennet) Inrada, oder ander seiner Gueter Nutzungen, als viel dagegen verferren in Gelt, das sich dem verkauften vergleichen moege. Vnd darumb daß S. H. in unerhoerte Sache verwilliget, so soll solch verbriefen der Cloester Gueter vorenderung, so ihnen gesetzt soll werden, geschehen mit allen gueten Mitteln, und nach seiner Heiligkeit gefallen, und mit verwilligung seiner Commissarien, angesehen, daß solches viel antreffen ist. ITEM, so es sich beuge, oder zutrueg, daß einiger Fuerst oder Herrschafft, sie seyen Geistlich oder Weltlich des Teutschen Lands, und gemeinlich allen andern Fuersten, Standen und Communen des Christlichen Glaubens, freye Wabl, daß sie zu ihnen moegen in diese Bündnuß treten und kommen, ieden nach seinem Stand und Vermoegen, mit der Beschwerd und Ehr, die dann darzu von noeten seyn mag. ITEM, sie lassen auch ieden Christlichen Fuersten oder Herrschafft, sie seyen Geistlich oder Weltlich des Teutschen Lands, und gemeinlich allen andern Fuersten, Standen und Communen, des Christlichen Glaubens, freye Wabl, daß sie zu ihnen moegen in diese Bündnuß treten und kommen, ieder nach seinem Stande und Vermoegen, mit der Beschwerd und Ehr, die dann darzu von noeten seyn mag. ITEM, zu mehrerer erlaeuterung und sicherheit der obgeschriebenen Artikel und Capitel, so sollen sie angenommen und bestaetret, und durch das ganz Consistorium der Cardinal auch durch S. H. und K. Maj. treulich und staet ohn alle gefuehrte gehalten werden. ITEM, als dann in andern Capitel sich erlaeuteret, daß dieser Krieg solle angefangen werden durch K. Maj. auf angehenen Brachmonat, als man zahlt nach Christi Geburz tausent, huenff bundert und sechs und vierzig Iabr. Dann diese Capitel seyn wol vorlaengst geschrieben und sich deß vereinbaret: aber sie seind erst zu Rom unterschrieben, durch Baepflliche H. auf den 26. tag des Brachmonats, tausent, fuuff bundert und sechs und vierzigst in beywesen des Hochwüridigsten Herrn des Cardinals

nionem, qua ductus credere solet ^(b) Imperatorem, omnesque totius terrarum orbis reges dignitate se multo esse inferiores, quare inuito Pontifice, inque detrimentum Pontificiae auctoritatis nihil ab iis committi posse existimabat. Vltimam eamque praecipuam huius indignationis causam fuisse auctoritatem Tridentini Concilii Augustana pace sublata, intelligimus. Omnis enim Pontifici Romano, et cura, et spes in solo adhuc stabat Concilio Tridentino. Cui si qua ratione uoluissent cedere Lutheranorum ciuium Principes, belli nihil experti fuissent. Verissime haec a nobis dici ut constet, euocabimus testem harum rerum peritissimum, *Auctorem examinis canonum ac decretorum Concilii Tridentini, in quo succincte ac neruose demonstratur, hoc Concilium canonibus antiquorum Conciliorum, et Gallorum Regis auctoritati aduersari*, Iuris Consultum Gallum tempore Concilii Tridentini uiuentem, qui sub litteris G. I. C. D. I. uoluit latere. Veram ille causam suscepti in Lutheranos belli his uerbis commode uereque aperuit: *Ac sane eius belli decernendi ^(c) causa Conuentum Imperialem Ratisbonae indixit, ad quem Principes Protestantes, et alii Legatos suos miserunt. Illic Imperator, ut*

Conci-

nals von Trient, umd des Herrn Don Gien de Vbna Keyf. Maj. Rats, Legaten und Sandboten

Actum und beschloffen zu Rom den 26. Brachmonats anno 1545. wie oblaus.

(b) D. SALOMON ERNST. CYPRIAN Belebrung von Bapsthum Cap. XXI. p. 605. 199.

(c) Examen Concilii Tridentini auctore G. I. C. D. I. Lib. II. Sess. III. §. 6. p. 41. 42. et Lib. II. Sess. V. §. 8. p. 59.

Concilium Tridentinum tanquam legitime conuocatum approbaretur, multitudine suffragiorum eorum qui in eo Conuentu aderant (erant autem fere omnes Religionis Romanae sequaces) effecit. Petebat item ut Protestantes Concilii iudicio et decreto sese summitterent. Illi contra, supplicibus uotis contendebant ab eo, ut pacem in Germania foueret, et Nationali Concilio totam hanc religionis controuersiam componeret, aut Ordinum Imperialium conuentu, aut certe doctorum hominum colloquio. Tum palam professus est Imperator, sibi certum esse, bellum mouere, non equidem contra Religionem (inquebat) sed ut quosdam contumaces domaret. Eoque praetextu Ioannem Brandenburgensem Electorem et Albertum fratrem eius, Ducemque Mauritium Saxonem, quanquam omnes Protestantes, in suas partes pertraxit. Atque ita Papae Pauli impulsu, bellum apertum est in Germania, cruentum quidem et calamitosum: sed non usque adeo Pontifici prosperum, ut spe futurum conceperat. Ipse uero, ut nihil omitteret eorum, quae moliri poterat ad Protestantium interuersionem, eodem tempore, quo suis illos armis Caesar acriter persequebatur, ipse fulminatrice Bulla quadam, mense Iulio eiusdem anni, emissa, diris eos persequebatur, in eosque omnium odia et inuidiam mouere satagebat, imprimisque mirum in modum illorum pertinaciam execrabatur, maxime uero Electoris Saxonici et Landgrauii: quos, quia se Concilio Tridentino non obsequuturos esse professi fuissent, haereticos et anathemati

E 3 deuotos

deutos pronunciabat. Quanquam enim callidissime rem suam gerebant aduersus Lutheranos Pontificiorum Principes, perspicacioris tamen ingenii homines, et inter Germanos ipsos, et inter exteros, mature intelligebant, aciem omnem in Lutheranorum religionem conuerti. Gallus certe antea laudatus hoc sensit, qui, dum enarrat capita orationis a *Cornelio Episcopo Bitontino* in Concilio habitae hac de re scribit elegantissime. (d) *Tandem concludit Cornelius, Concilium Tridentinum Equo Troiano simile esse; in eo enim Principes Imperii et religionis conclusos esse. Sed haud alienum a re fuisset, si eandem persecutus similitudinem addidisset, conuersa ad Protestantes oratione,*

*Aut haec in uestros fabricata est machina, muros,
Aut aliquis latet error, equo ne credite Teucris.*

Et de Pontifice. *Atque ipse doli fabricator Epaeus.* Et quis est, qui nesciat, Romano Pontifici foedus cum Imperatore de perdendis Protestantibus intercessisse, ut omni a parte simul oppugnati, eo certius opprimerentur. Ne quis autem credat, haec a me uel ex inuidia uel imprudentia dici, afferam eundem testem, eumque certissimum. (e) *Hic OBSERVANDVM est Pontificem Iulium, cum antea huius Concilii actionem direxisset Pauli tertii Legatus, cumque consilium cum Imperatore de subuertendis Protestantibus iniisset: Vno, Concilii definitiones aduersus illorum doctrinam procurante: altero autem iisdem acre*
ferox-

(d) G. I. C. D. I. Examen Concil. Trident. Lib. II. Sess. V. §. II. p. 61.

(e) G. I. C. D. I. l. c. Lib. III. Sess. II. §. 2. p. 92.

*feroque bellum inferente, magnam spem concepisse, futurum, ut ex animi sententia, nulloque iniecto impedimento, ad scopum, ad quem collimabant, pervenerint. Nempe, ut uictis debellatisque Protestantibus, totam Germaniam iugo suo summitterent. Quare nihil et Pontifici, et Concilio Tridentino tristius accidere poterat, pace Augustana, Pontifici quidem, quod animaduerneret, spe sua se excidisse, imperium Romano Germanicum eodem, quo Angliam, modo, in potestatem suam redigendi, Concilio autem Tridentino, quod Patres, aduentu *Mauritii*, tanquam Hannibalis ad portas, perterriti, fuga salutem peterent (f) partim uero, quod inter leges huius pacis sanciretur, lites de religione obortas componendas esse in Concilio quodam, non Tridentino, sed libero, et oecumenico postea conuocando. Cui et illud adiciendum est rei nostrae momentum grauissimum, quo cautum est, ne pax religiosa neque interturbaretur, neque tolleretur, etsi in*

FVTVRIS NVNQVAM CONVENIRET INTER VTRIVSQUE PARTIS DEFENSORES DE RELIGIONE.

Verba instrumenti pacis religiosae ita fluunt: (g) *Und nachdem ein vergleichung der Religion und Glaubens Sachen durch ziemliche und gebürliche wege gesucht werden sol, und aber ohne beständigen Frieden zu christlicher, freundlicher vergleichung der Religion nicht wol zukommen: So haben wir, auch der Churfürsten Rät, an statt der Churfürsten,*

(f) G. I. C. D. I. l. c. Lib. III. Sess. XV. §. 4. p. 139. 40.
 (g) GOLDAST *Reichs Abschied* p. 429.

sten, erscheinende Fürsten, Staende, und der abwesenden Botschafften, und Gesandten, Geistliche und Weltliche, diesen Friedstand, von geliebts Frieden wegen, das hochschaedlich Mißvertrawen im Reich aufzubeben, und diese loebliche Nation vor endlichen vorstehendem Untergang zuverhüten und damit man desto ehe zu chrisflicher, freundlicher unnd endlicher vergleichung durch die wege deß general Concilii, National versammlung, Colloquien, oder Reichshandlungen nicht erfolgen würde, sol alsdann nichts desto weniger dieser Friedstand in allen oberzeblten Puncten unnd Artickeln bey kraefften, biß zu endlicher vergleichung der Religion unnd Glaubens Sachen, stehen und bleiben, unnd sol also hiemit oberührter gestalt, und sonst in alle andere weg, ein bestendiger, beharlicher, unbedingter, für und für ewigwerender Fried auffgericht, und beschlossen seyn und bleiben. Quare abeant religiosae pacis iniqui interpretes, iniqui iudices, qui concilii istius Tridentini auctoritate leges pacis Augustanae sublatae esse, magnis contendunt uociferationibus. Duo enim characteres Concilio Tridentino desunt, qui rei publicae Christianae illud tanquam concilium commendare poterant, partim quod NON fuerit LIBERVM, partim, quod NON OECUMENICVM. Liberum non fuisse Concilium Tridentinum, inde efficitur, quod omnia spiritu Romano peragi atque regi debuerint, ob idque Pontifex maior et esse uoluerit, ^(h) et re ipsa fuerit concilio. Quid, quod ipse Pontifex Romanus

(h) SARPVS I. c. Lib. II. p. 219. Postulabant denique, ut equi celeres certis

nus PAVLLVS IV. Concilii Tridentini auctoritatem rife-
 rit, dixeritque in Simoniae causa, quam Concilii examini
 patres subiicere uolebant: *sibi, qui sit supra omnes, nihil
 opus esse Concilio.* (i) Oecumenicum non fuisse, nemo facile
 negabit, qui memoratum legerit, Concilium Tridentinum
 caruisse consensu tot potentissimorum principum atque
 populorum, non Lutheranorum solum, sed etiam Pontificio-
 rum. Accipe, qua ratione Pontificius Galliarum Rex HEN-
 RICVS II. Concilio Tridentino absentiae causas Episcoporum
 suorum indicauerit. Litteras dedit ad conuentum, non
 ad Concilium Tridentinum, qua propter indignati sunt pa-
 tres Regi Christianissimo. In litteris haec de sententia, quam
 de Concilio Rex fouerat, habebantur. (k) *Itaque hic publice
 testari, et palam facere omnibus (ut iam Romae testatus est)
 se propter bellum non posse huc Regni sui Episcopos mittere,
 neque istud Concilium pro Oecumenico et legitimo habere, sed
 pro priuato conuentu, in quorundam priuatorum gratiam et
 utilitatem conuocato, non autem in utilitatem publicam Chri-
 stiani nominis. Se subditosque suos nullo uinculo ad paren-
 dum bis, quae in eo decreta fuerint, obstrictos iri, quin imo iis-
 dem remediis, quibus in re simili maiores eius usi fuissent,*
 F usurum

certis diebus Tridento Romam disponderentur, ut singulis diebus atque
 horis internuncii ex occasionibus ultro citroque possent commeari, item
 ut de ratione praecedendi inter Principum Oratores aliquid decerneretur;
 et de pecuniis porro mittendis, quando bis mille aurei ante ali-
 quot dies missi, in subsidium tenuium Episcoporum essent depensi.

(i) SARPVS l. c. Lib. V. p. 688.

(k) G. I. C. D. I. l. c. Lib. III. Sess. XII. §. 2. p. 97.

usurum esse, si ita res postulet. Caeterum sibi purum integrum-
que erga Religionem Catholicam, et Ecclesiam Romanam ani-
mum futurum. HENRICI exemplum sequebantur Helue-
tiii et Rhaeti, et inter hos, qui ipsi Religionem Roma-
nam profitebantur. Hi, spreto Concilio, legatos suos ei
amplius interesse nolunt, idque reiiciunt, quod intelli-
gant, Pontificem eo tantum spectare, ut suam ubique aucto-
ritatem restitueret, eamque in ipsas longe, quam antea, am-
pliolem recuperet (1) Tandem Carolus IX. illegitima Con-
cilio ratione excitatus, litteris intercessit, (m) quibus irritum
esse

(1) G. I. C. D. I. l. c. p. III. et SARPIVS l. c. Lib. IV. p. 590.

(m) uide Protestationem Oratorum Caroli IX. Christianissimi Galliarum
Regis in Concilio Tridentino contra Pontificem PIVM IV. cui maxime
memorabilem imposuerunt coronidem his uerbis: Num nobis, etsi
ingratissimo, animo, iusta tamen et necessaria causa, hinc non disce-
dendum sit? ubi nullum legibus locum, nullum antiquorum Concilio-
rum libertatis uestigium Pius IV. reliquit? Quid enim nobis iudican-
dum praepositur, aut a nobis iudicatum publicatur, quod non p. ius
Romanis et Pio IV. placuerit? Quam putatis aliam esse causam, toties
dilati, et procrastinati iudicii petitionum nostrarum, quam quod illa
in Epistola D. Hadriani VI. Pontificis maximi, optime nouerat, curatis
quantumuis membris, corpus sanum esse non posse, nisi etiam caput
diligenter curaretur? Huic autem capiti, quae, quantaque immincant,
quoniam bona pars uestrum optime nouit, in aliud tempus referuimus.
Hic igitur est Pius IV. ad quem solum, neminem praeterea, nostra haec
denunciatio, et protestatio pertinet. Sedem Apostolicam, sanctos Pon-
tifices, sanctam Ecclesiam, pro cuius dignitate augenda, maiores nostri
sanguinem fuderunt, et adhuc hodie in Gallia acriter pugnatur, uene-
ramur, reueremur, suspicimus. PII autem IV. imperium detrectamus.
Quaecunque eius sint iudicia et sententiae, reiicimus, respuimus, et con-
temnimus. Et quanquam Patres sanctissimi, uestra omnium religio,
uita

esse iussit Concilium. His Pontificiis, qui magno consensu concilium repudiarunt, iungamus Lutheranorum Principes et Proceres, qui Concilium non subterfugerunt, sed causas, cur Concilium Tridentinum reiecerint, libro perquam prolixo, aperuerunt, quod contra recessus imperii, Norimbergensem scilicet anno **CIOIO XXIV.** Spirensē **CIOIO XXVI** et **CIOIO XXIX.** Ratisponensem **CIOIO XXXII** et **CIOIO XLI.** Spirensē **CIOIO XLII.** Norimbergensem **CIOIO XLIII.** Spirensē **CIOIO XLIIII.** Augustanum **CIOIO LV.** Ratisponensem **CIOIO LVII.** et Augustanum **CIOIO LIX.** editos, non in Germania, sed Italia conuocatum fuerit. (*) Alias rationes, easque grauissimas, cur

F 2

Con-

uita et eruditio, magnae semper fuit, et erit apud nos auctoritatis: cum tamen nihil a uobis, sed omnia magis Romae, quam Tridenti agantur, atque hic publicantur, magis **PII** placita, quam Concilii Tridentini decreta iure existimantur: denunciamus et protestamur, quaecumque in hoc contentu, hoc est, solo **PII** nutu et voluntate decernuntur, et publicantur, ea neque Regem Christianissimum probaturum, neque Ecclesiam Gallicanam pro decreto oecumenici Concilii habituram. Interea, quotquot estis Galliae Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Doctores, Theologi, uos omnes hinc abire Rex Christianissimus iubet. Redituros, ut primum Deus Opt. Max. Ecclesiae Catholicae **IN GENERALIBVS CONCILIIIS ANTIQVAM FORMAM ET LIBERTATEM RESTITVERIT,** Regi autem Christianissimo suam dignitatem et maiestatem.

(*) Titulus libro inscriptus est: *Stattliche Auffuehrung der Ursachen, darumben die Chur, unnd Fuersten, auch andere Stende der Augspurgischen Confession, des Babst **PII IIII.** aufgeschriben vermeynt Concilium, so er gegen Trient angesetzt, nit besuchen khuenden, noch zu besuchen schuldig gewesen sind, sonder dasselb, als hochuerdchtig, auch zu gemeyner Christlicher*

Concilium Tridentinum iure meritoque a multis repudiatum fuerit, exhibet IOANNES FABRICIVS MONTANVS in oratione, qua docetur, Concilium Tridentinum sine scelere a Christianis hominibus frequentari non posse Basileae 1562 habita. Consutationem uero manifestae calumniae, pacem religiosam Concilio Tridentino sublatam esse, uberrimam solidissimamque dederunt Theologi Saxonici iussu serenissimi Principis Electoris Ioannis Georgii I. in der nothwendigen Verttheidigung des heiligen Römischen Reichs Evangelischer Churfürsten und Staende Augapffels. Postremo tandem loco graue quoddam momentum indignationis Pontificis Romani in pacem Augustanam esse censeo, quod pace Augustana non solum BONA, quae dicuntur Ecclesiastica, Lutheranis ⁽ⁿ⁾ tributa, et iureiurando confirmata fuerint, uerum etiam

cher einigkeit undienstlich, Anfangs zur Naumburg, und volgendts auff iungst gehaltenen Wahl, und Croenungs Tag, zu Franckfurt in Schriffthen verwegert haben. Straßburg. 1566. in 4to.

- (n) GOLDAST Reichs-Abschied p. 428. Diemeil aber etliche Staende, und derselben Vorfahrn, etliche Stifft, Kloeßer, und andere Geistliche Guter eingezogen, und dieselbigen zu Kirchen, Schulen, Milten, und andern Sachen angewendt, so sollen auch solche eingezogene Guter, welche demienigen, so dem Reich obn mittel underworfen und Reichs-Staende sind, nit zugeboerig und deren Possession die Geistlichen zu zeit des Passawischen Vertrags, oder seidero nit gehabt, in diesen Friedstand nit begriffen und eingezogen seyn, und bey der Verordnung wie es ein ieder Stand nit obberuehren eingezogenen, und allbereit verwendeten Guetern gemacht, gelassen werden, und dieselbe Staende derenthalb weder in noch ausserhalb Rechtsens, zu erhaltung eines bestendigen ewigen Friedens nit besprochen noch angefochten werden: Derhalben befehlen und gebieren wir hiemit, und in Krafft dieses Abschieds,

etiam, quod Iurisdictionio in regiones atque ditiones Principum Procerumque imperii, quae ipsi nescio quo iure competebat olim, per pacem Augustanam Pontifici fuit derogata, et omnis Iurisdictionio et territorialis, et Ecclesiastica in Principes Lutheranorum (o) in regionibus eorum sit sublata. Quae etsi sufficere poterant ad exponendam Pontificis Romani indignationem in pacem religiosam susceptam, operae tamen pretium esse duximus, sub

F 3

finem

Abschieds, der Keis. Majest. Cammerrichter und Besizern, daß sie dieser angezogener und vermendter Güeter halben, kein Citation, Mandar, und Process erkennen und decerniren sollen.

- (o) GOLDAST l. c. p. 428. *Damit auch obberuebrte Religionsverwandte, so viel mehr in bestendigem Frieden und guter Sicherheit, gegen und mit bey einander sitzen und bleiben moegen, so sol die Geistlich Iurisdiction (doch den Geistlichen Churfuersten, Fuersten, und Staenden, Collegien, Kloestern und Ordensleuten an ihren Reurben, Guelz, Zins, und Zehenten, Weltlichen Lebenschaften, auch andern Rechten und Gerechtigkeiten, wie obsteht, unvergriffen) wider der Augspurgischen Confession, Religion, Glauben, bestellung der Ministerien, Kirchengebraeuchen, Ordnungen und Ceremonien, so si auffgericht oder auffrichten moechten, bis zu endlicher vergleichung der Religion nit exercirt, gebraucht oder genuebt werden, sonder derselbigen Religion, Glauben, Kirchengebraeuchen, Ordnungen, Ceremonien, und bestellung der Ministerien, wie hievor nachfolgends ein besonderer Artikel gesezt, iren gang gelassen, und kein hindernus oder eintrag dadurch beschehen, und also hierdurch, wie obgemeld, bis zu endlicher Christlicher vergleichung der Religion, die Geistliche Iurisdiction ruhen, eingestellt, und suspendirt seyn und bleiben: Aber in andern Sachen und Faellen der Augspurgischen Confession, Religion, Glauben Kirchen-gebraeuchen, Ordnungen, Ceremonien, und bestellung der Ministerien nicht anlangend, sol und mag die Geistlich Iurisdiction, durch die Erzbischoff, Bischoff, und andern Prelaten, wie deren Exercitium an einem ieden Ort hergebracht, und sie in deren Vbung, Gebrauch, und Possession sind, hinfuer wie bissher unverhindert, exercirt, genuebt, und gebraucht werden.*

finem dissertationis commemorare, Pontificem Romanum eo usque progressum esse audaciae, ut non erubesceret, iusiurandum, quo pax Augustana confirmata et obsignata est, irritum reddere. Rem Sarpus (p) memoriae prodidit: *Et quamvis Orator ei respondens commemoraret vires Protestantium in Germania, nuperum contra Caesarem bellum, in quo parum absuit, quin Caesar Oeniponte caperetur, et iusiurandum in pacificatione praestitum: ille, nibilo factus pacator, de iureiurando replicavit, se ab omni sacramento liberare eos et absolere, imo imperare, ut illud non attendant. De caetero, ubi de causa Dei agitur, non respiciendum ad consilia humana. Certe Caesarem divina permissione adductum in periculum, quod officium non fecerit pro eo ac debuit et potuit, in Germania ad sedis Apostolicae obsequium reducenda. Deum hac iracundiae sui ueluti denuntiatione monitum uelle, maiora instare supplicia, nisi documentum inde sumat, et suo periculo sapiat. Contra, si, ut uerum fortemque Christi militem decet, in ipsius causa intrepide se gerat, sepositis adspectibus humanis, utique de hostibus triumphaturum, sicut ex superiorum temporum exemplis satis constat. Pudeat Christianum hominem haec protulisse, quae ius diuinum et humanum, quae fidem diuinam humanamque uno ictu concutunt. Nos, qui coetui Christiano, qua repurgatarum est partium, iungimur, procul ab ea impietate remoti, gratias agimus Deo optimo maximo pro pace religiosa sempiternas.*

(p) SARPIVS l. c. Lib. V. p. 665.

CLARISSIMO ATQVE DOCTISSIMO
MAGISTRO
IOANNI FRIDERICO
HENNE
S. D. P
FRIDER. IMMANVEL
SCHWARZIVS.

*E*st quaedam labes saeculi huius, in quae nostra, Doctissime Magister, inciderunt tempora, quam nec a grauissimorum virorum animis alienam esse sentio, amicitiam societatemque diuersarum inter sese religionum uehementer cupere. Nec desunt inter hos, qui nulla re magis, quam odio, nimioque feruore doctorum sanctioris doctrinae, pacem sacrorum impediri, existimant. Verum, si quid video, illi neque horum prudentiam satis admirantur, neque eorum, qui et doctrinae et saluti nostrae aduersantur, animum ad fallendos incautos,

tos, et blandimentis aurium captos, eo certius, quo cautius, oppri-
mendos paratum, ea, qua par erat, cura ac mentis acie intenta
perspexerunt. Saepius quidem rident credula indoctorum hominum
ingenia, quae religioni sibi ducunt, variis rumusculis vulgi non as-
sentiri, et de fabulis popularibus aliquantulum dubitare. De iis
vero admodum inique iudicant, qui sibi a clandestinis inimicorum
consiliis cauere, quam iis imprudenter decipi, malunt. Quam enim
pacia sint cupidi diuersarum a nobis religionum sectatores, hi demum
intelligunt, qui tecum, Vir Doctissime, in inquirenda eorum,
qui sacris nostris haud cupiunt, sententia de pace, eam,
quam debent, cum laude collocant industriam.

Vale.

Aug VI 57 (1)

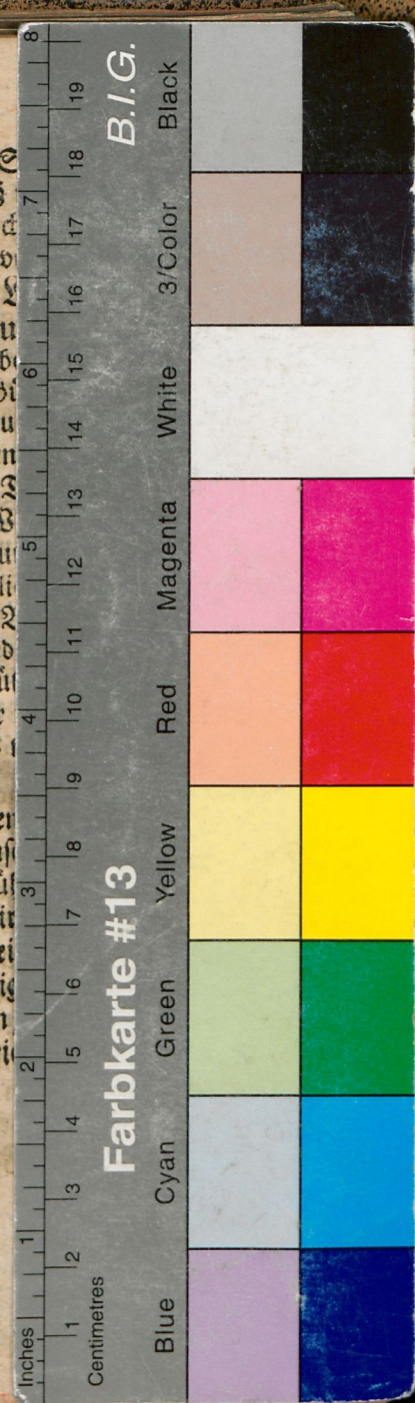
A

TA-70a
nur 4, 5te verknüpft

Petro

8
19
18
17
16
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1
Inches
Centimetres

B.I.G.
Black
3/Color
White
Magenta
Red
Yellow
Green
Cyan
Blue

CVRIAE
ROMANAE SENTENTIA
DE
PACE AVGVSTANA

QVAM
PRAESIDE
FRIDERICO IMMANVELE
SCHWARZIO
A. M. FACVLT. PHILOSOPH. ASSESSORE ORDINARIO
ET ACADEMIAE BIBLIOTHECARIO
AD DIEM OCTOBRIS
ANNO PACIS AVGVSTANAE SAECVLARI ALTERO
M DCC LV
IN AVDITORIO MAIORI
DISPVTANDO PERVESTIGABIT
AVCTOR
M. IOANNES FRIDERICVS HENNE
SONNEWALDA LVSATVS

VVITTEBERGAE
PRELO EPHRAIM GOTTLOB EICHSFELDI
ACADEMIAE A TYPIS

8
Bibliotheca
Kunsthistor.
Museum
Hof
Kunsthistor.